

Nosztalgikus korrajz

Fábián Tibor: *Ilyenek voltunk. Erdélyi történetek. Tárcanovellák. Második, bővített kiadás, Tortoma Kiadó, Barót, 2022, 175 old.*

Amikor a vonat Erdély felé haladva elhagyja Nagyváradot, az első település Fugyivásárhely; itt élt gyermekként, kiskamaszként az 1980-as években Fábián Tibor református lelkész, publicista, író. Ahogy mindig, van jelentősége a helynek és az időnek, hiszen a Romániához tartozó Partiumban vagyunk, és a Ceaușescu-diktatúra legsötétebb évtizedében. De a tíz-tizenkét éves gyerek vajon mit érzékelt a ma már történelmi-nek számító időkből? Mit ismert föl a felnőttek életviszonyainak nehézségeiből, amikor a szemhatárukat a patakpart, a futballpálya és cukrászda határolta? Fábián Tibor, amikor a gyermekkori emlékeinek mozaikjait fölvonultató kötetének írásába fogott, nem akart a mából visszatekintő, immár „mindentudó író” pozíciójában tetszelegni, vállalta az ott és akkor átélt valóság gyermeki lelkületű ábrázolását. Úgy írt a helyről, a korról, az emberekről, az apró élettényekről és -epizódokról, ahogyan azt tizenévesen látta, átélte, megtapasztalta, ahogyan akkor gondolkodott és érzett.

Minden, gyermekkort idéző memoár esetében fölmerül a megszépítő nosztalgikus látás „torzításának” lehetősége. Hiszen a gyermekkor rendszerint megszépülve tűnik elő a múlt ködéből. És ahogy múlik az idő, egyre szebb lesz a személyes múlt. Beható elemzés mutathatná ki, mi az emlék objektív valóságalapja, és mi a ráarakódott nosztalgia, a megszépítő bevonat. Irodalomkritikai szempontból az a kérdés merül föl: vajon a nosztalgia által árnyalt emlékezésből kiolvasható-e a hely és a kor hiteles képe? Ráadásul a gyermeki lélek a legszürkébb valóság vedlett falait is képes ragyogóra színezeni. A naiv és játékos képzelet már ott és akkor képes megszépíteni a valóságot, és erre még ráarakódik a megszépítő messzeség színezéke. És még inkább így van ez, ha a gyerekeknek, kiskamasznak fejlett humorérzé-

ke van! Úgyhogy – rövidre zárva az emlékezés hitelességét feszegető eszmefuttatást – a Fábián Tibor gyermekkori emlékeit fölidéző elbeszélésfüzerről egyszerre mondhatjuk el, hogy hitelességre törekvő korrajz, ugyanakkor gyermeki fantáziával színezett emlékezés, amelyet még a mai felnőtt személyiség nosztalgiája és iróniája is árnyal.

A gyermekkori emlékek másik sajátossága, hogy a mából visszanézve úgy tűnik föl, akkoriban megállt vagy lelassult az idő. Azontúl, hogy akkoriban csakugyan ráérősebb volt az élet, Fábián Tibor emlékezései egytől egyig állóképek. Az 1980-as évek romániai falvaiban csakugyan olyan érzése lehetett az embernek, mintha megállt volna az idő. És e kimerevített látvány ráadásul többretegű, hiszen a gyerek elvan a maga világában, de azért a szülei, rokonai, ismerősei aggodalmait látva, elejtett szavait hallva megsejti, valami nincs rendben a világban. Fábián Tibor és kortársai ott és akkor még nem érezték közvetlenül a diktatúra szorítását, de azért megsejtették, hogy nem ez a létező világok legjobbika.

Fábián Tibor nem tesz úgy, mintha nyomtalanul múltak volna el azok idők, mert helyenként bizonyos tekintetben érzékelhető a szövegeiben a mából visszatekintő, a jelenkorból elemző író perspektívája. Így aztán okkal, joggal és többször érzékelteti, hogy noha az a régi világ szegényesebb, kopottabb, szürkébb volt, mint a mai, de sokkal emberibb. Hiszen a szorongató diktatúra nyomása mindenkire vonatkozott, ezért sokkal inkább jelen volt az emberek életében az összetartozás, a szolidaritás érzése, a sosem föltűnő, inkább szemérmes, de határozott emberi kiállás egymásért. Mintha maga a diktatúra is inspirálta volna az emberi viszonyok megerősítését. Hiszen az órákon át tartó sorban állás, az örökké késő buszra való várakozás közben az

emberek óhatatlanul közelebb kerültek egymáshoz, a „ráérő idő” és a sorsközösség azóta szinte elfelejtett kommunikációs lehetőségeket adott az embereknek.

Fábián Tibor könyve harminchét – az író műfaji megjelölése szerint – tárcanovellát tartalmaz. Ezeknek alapvetően három fajtáját különböztethetjük meg: az életepizódokat, az arcképeket földidézőket, illetve az idő múlása fölött tűnődő írásokat. Az első csoportba tartozók voltaképp életképek, a másodikak portrék, a legutóbbiak kisesszék. De valamennyit belengi a jóleső vagy hálás emlékezés hangulata, azaz a nosztalgia.

Az író legelőbb bemutatja Fugyivásárhelyt, gyermekora életterét, a máig dédelgetett otthon lelkében őrzött „térképét”. Leírja az Újsort, a Tasád patak hídját, a főtéri boltokat, az Universal műszaki áruházat, a buszmegállót és vele szemben a „Bufetet”, a fagyizót, az iskola épületét, a régi malmot, a Kis utcát – és a többi, csaknem fél évszázados múltból fölmerülő helyet. Ezután sorolja elő részint időrendet tartva, részint témák szerint az emlékeit. Megidézi óvodáskorát, a régi zsíros kenyerek ízét, a pergő nyelvű román dadus néni alakját, akinek egy szavát sem értette. Emlékezik a horgászatokra, az iskola pionírfoglalkozásaira, sok-sok vidám vagy épp melankolikus élményére.

Aztán emlékezik a régi emberekre: Bendi bácsira és Ilka néniére, akik más-más vallásúak voltak, ezért más-más templomba jártak vasárnaponként, különben mindig együtt voltak. Föltűnik a hórihorgas szomszéd, Tóker bácsi, az idős Dobrescu házaspár, akik úgy éltek, mint valami újkori, partiumi Philémón és Baukisz. És külön fejezetet kap Urs tanár úr, aki máig a bölcs és derűs tanár mintaképe mindazok számára, akiket tanított. Az író a kisgyerek szemével ábrázolja az „öregeket” – hiszen hozzá képest minden felnőtt öreg volt –, úgy, ahogyan akkor látta őket. A szemében a felnőttek mind komoly emberek voltak, tekintélyesek, és esetükben igazán nem számított a nemzetiségi különbség. Valaki vagy mogorva volt, vagy barátságos, ám mindegy volt, hogy magyar vagy román. És persze föltűnik a kötetben sok „műfajtalán” emlékmorzsa is: a focipálya hangulata, a 25 banis fagyfalt, a frissen kisült házi kenyér íze, a rozsdás bicikli vagy épp a korcsolyázások fagyos élménye. Föltűnő, hogy

Fábián Tibor emlékei főképp a nyárhoz és a télhez kötődnek; talán ez a két évszak kínálja a legtöbb alkalmat a gyermeki játékokhoz.

Az írások harmadik típusa az idő múlásán, a világ forgásán és az emberek változásán tűnődő kisesszék sora, amelyek – ha röviden akarnám jellemezni őket – leginkább Sütő András hasonló témájú műveire (*Anyám könnyű álmot ígér; Gyermekkorom tükörcserepei*) emlékeztetnek.

Az író a '80-as évek elejétől az 1989. decemberi fordulatig idézi föl emlékeit, majd könyve végén visszapillant az egykori Fugyivásárhelyre, az ott élőkre. És amikor manapság odalátogat, egykori önmagát keresi. De mindig azzal szembesül: a világ is, ő is megváltozott. A külső és a belső világ egyaránt, hiszen a gyermeki gondtalanság helyét elfoglalták a vállára nehezedeő súlyok. „Kilépünk az utcára, keressük a régi, meghatározó emlékeket. És arra döbbenünk, hogy minden más lett, és benne mi is, csak az emlékek maradtak hűségesen ugyanazok.” Nos, Fábián Tibor egyik jelentős írói érdeme, hogy ezeket a maradandó emlékeket a magához hű hitelességgel jeleníti meg.

Egy gyermekkor mozaikdarabjai jelennek meg az *Ilyenek voltunk* lapjain: a szerző első emlékképétől, az aprócska óvodaudvartól kezdve 1989 decemberéig. Addig a napig, amikor a fugyivásárhelyi emberek is értesültek a televízióból a diktátor kivégzéséről. És akkor a szerző édesapja fogta a baltáját, és leverte a falu háttárában álló, a Román Kommunista Pártot és a vezérét éltető bádogtáblát.

Az író emlékező írásaiban azokhoz is szól, akik később születtek; nekik eredeti látásmóddal, lélekközeli perspektívával, sokszor iróniával és az emlékeket átszínező nosztalgiával, ám a valósághoz ragaszkodva idézi föl a hajdani eseményeket, emberi arcokat. Amelyek és akik ugyan egyediek, de mások számára is vonzóak, tanulságosak és földidéző hatásúak. Fábián Tibor képes minden olvasóját az 1980-as évek bihari falujába visszavarázsolni. Ilyen értelemben könyve csakhogyan korrajz. És nyilván azokhoz is szól, akik átérték, megtapasztalták a romániai diktatúrát, ismerik azt az egykori kopott, betonszürke, sok tekintetben sivár életet, nos, azok most visszapillanthatnak, a maguk emlékeivel összevetve az íróit. Ilyen értelemben pedig a könyv esetleg nosztalgikus emlékezésre inspirálja az olvasót.